

Адам Прибићевић

**НАСЕЉАВАЊЕ СРБА
ПО ХРВАТСКОЈ И ДАЛМАЦИЈИ**

УВОД

АДАМ ПРИБИЋЕВИЋ СРБИН ИЗ ХРВАТСКЕ

Ни у тренутку настанка, као и данас у вријеме прештампавања, смисао текста ове књиге није био академски. Она није настала у духовној радионици професора, већ политичког борца, њени подаци нису архивски провјеравани. Једном политичком емигранту то је углавном и немогуће. Њен смисао и њена унутрашња снага су у сабирању политичког и интелектуалног искуства какво је било ријетко међу западним Србима у овоме вијеку. Ријеч је о дјелу аутора који је 55 година активно пером бдио над тежњама и интересима српског народа по Крајини у Хрватској. Прошао је искуство оштрих сукоба и тијесне сарадње и са Загребом и са Београдом. Десимир Тошић, који га је добро познавао и највише писао о њему каже да је „често могао да падне у јарост антисрбијанства“, а са друге стране, на сукоб са хрватском културном и политичком средином, потрошио је много мастила. Полако и не са много среће, Адам Прибићевић се пробијао до ове књижице, до свог завршног схватања српског националног питања, садржаног у појму „западни Срби“. Нико није боље од њега знао колико је потребно боље међусрпско упознавање, што наводи као разлог њеног настанка. Догађаји посљедњих пет година трагично су показали управо ту провалију међусобног непознавања, које увијек омогућава јефтино извлачење, сваљивањем кривице на другог.

Читајући овај текст проналазимо у њему, прије свега, горке закључке о хрватско – српским односима, упропаштеним покољима 1941. године. Погроми који су се прије тога догађали неколико пута и који су били изразито градски феномен, само су најавили могућност покушаја радикалног рјешења западносрпског питања. „Насељавање...“ је у првом реду протест и полемика са онима који су оправдавали први покушај ликвидације српског народа са ових простора, и на тај начин припремали слиједећи удар. Колико је то био релевантан и потребан посао говори и чињеница да су неки од тих емиграната, не само доживјели, него и узели учешће у другом успјешном покушају.

Наравно, тих педесетих година, кад је овај текст настајао, западни Срби били су потпуно политички и психолошки онеспособљени да уопће приме овакву поруку. Они су тада не само прећуткивали, већ често и активно уништавали трагове сопственог

идентитета, а све зарад „мира у кући“, да се не би ишло на руку хрватском национализму. У „Просвјети“, која се о саморазумјевању представљала насљедницом „Сељачког кола“, тих је година од старих бораца остао још само Митар Попара, са својим уводним пјесмама. Дакако, није могао опјевати смрт Адамову, она није ни споменута. Некако у то исто вријеме умро је Моша Пијаде, чему је тада посвећена велика пажња, уосталом, не без разлога.

Мало ко је са таквим правом био огорчен на Хрвате као Адам Прибићевић. Мало је Срба од личног интегритета, написало толико текстова у обрану Хрвата од београдске политике, колико он. У годинама пред Други свјетски рат Адам и брат му Светозар Србе су пречане готово потпуно превели на страну Загреба. Показаће се да је проблем у томе што су они то радили у готово паничном настојању да очувају Југославију, али зато ништа мање искрено у згражању над моралном и политичком трулежи тадашњег Београда. Но у прољеће и љето 1941. управо су самосталски крајеви страховито пострадали од руку својих католичких и муслиманских комшија. (Попут неке „црне руке“ доимала се и тада Велика Кладуша – једини град на подручју бивше Југославије у којем након покоља у православној цркви љета 1941. није преживио НИТИ ЈЕДАН Србин њен становник. Није остао нико ни да исприча што се догодило осталима.). Адам је, поврх свега, избјегао и комунистичко опредјељење типично за његов народ, али хрватским емигрантима ни такав није ваљао. Већ је био у употреби појам „србокомунизма“ и „комуно-четника“, који је обухватио све припаднике једног народа и свима наговјештао исту судбину. Наставила се стара политичко – психолошка игра по којој је Хрватима увијек требало попуштати и имати посебног разумјевања за њих, е да би се сачувала њихова увијек танка воља за братство са Србима.

Овакав контекст настанка ове књижице потврђује и Десимир Тошић. Он у тексту „Над гробом посљедњег Прибићевића“ спомиње и завршну, канадску, фазу Адамове емиграције; „Он је некако, као и сви остали чланови дома Прибићевића, очекивао да ће Хрвати, у својој већини, имати неки став „пасивног поштовања“ према њему. Заборавио је био да је доба Хрватско – српске коалиције прошло, а да и та Хрватско – српска коалиција није добила жилав коријен. И зато оно одједном чудно држанје Адама Прибићевића у Канади: најжешћа полемика са људима Хрватске сељачке странке. Он се није надао онаквом дочеку од хрватске исељеничке и емигрантске штампе. И као што је на вређање српске шобинистичке штампе скочио покаткад у жестоку одбрану Хрвата – сјетимо се чланка „Хрвати и Аустрија“ и

„Поруци“, марта 1955. године – тако је у одговору Хрватима ударио у другу страну. Он, толстојевац у чудак, завитлао је снажно, као некада из пјесме Краљевић Марко, да брани поклани српски живаљ у Хрватској који је сагорео у ендехазијској бартоломејској ноћи“.

Прештампавање „Насељавања...“ данас, овдје у Загребу, поставља једну велику дилему. У оштрим Адамовим формулацијама овај текст, послије аугустовских догађаја, често личи на рационализацију свега што се догодило. Такав је нпр. став о немогућности хрватске државности због постојања овдашњих Срба. То је уједно и најоштрији протухрватски став. Објашњење тог проблема из угла аутора, је у његовом искреном југославенству, немогућност хрватске државе за њега не значи српску државу, а понајмање државу без Хрвата. Адам Прибићевић је својевољно двадесетих година отишао у колонизацију на Косово. Неке његове земљаке то је задесило седамдесетак година касније под крвавом присилом. Он их је водио у сукобе и са Загребом и са Београдом, у наше вријеме је однос снага брутално изашао на видјело.

На крају, скица биографије. Рођен 24. децембра 1880. у Костајници, као најмлађи од четверо браће. На јавну сцену је изишао већ 1903. кад су српски самосталци покренули у Заребу лист „Српско коло“, преко којег су српску националну идеју и политику промицали у сељачким крајишким масама. Највише захваљујући раду у том листу заслужио је мјесто првооптуженог у „велеиздајничкој парници“ покренутој 1908. године. Он и још 52 Србина оптужени су, између осталог, да су „заводили... народ грчко – источне вјере, учећи га, да је већ по тој вјери „Србин“ – истовјетан са народом у краљевини Србији и да се с овим треба сјединити.“ Био је то типичан примјер политичког процеса какав не може добити држава без будућности. Послије I свјетског рата, огласио се најприје у обновљеном „Српском колу“, којег ускоро преузима старији брат Милан, а Адам одлази у Београд и тамо у периоду 1921. – 1923. пуни странице листа „Народ“. Готово невјеројатним темпом писао је читаве серије текстова за бројене новине, иако је пуних 15 година провео као колониста на Косову, радећи и најтеже пољопривредне послове. Политичка и духовна кулминација његовог рада смјештена је у период 1935 – 1941 и везана је за друштво и лист „Сељачко коло“. Лист је често сам попуњавао пишући и политичке коментаре и историјске фељтоне и пољопривредне савјете, до којих је уосталом много држао. Организација се у тих неколико година раширила по готово свим српским селима по Хрватској и Крајини. Томе је допринијела и

инфилтрација комуниста који су „Селјачко коло“ користили као оквир за легалан рад. Иако као човјек готово болесно осјетљив на сваку неправду, до својеврсног мазохизма, на и националну и социјалну, у предратном периоду Адам је, за разлику од својих сународника, кренуо ка, условно речено, десним политичким позицијама. У ратним расколима пришао је покрету Драже Михаиловића, и након учешћа на Башком конгресу, отишао из земље, да се у њу више никад не врати. Емигрантски крух је јео у Италији, Француској и Канади. Свој живот је сам завршио, самоубиством, 7. фебруара 1957. године.

Чедомир Вишњић

PREDGOVOR

Glavna svrha ove knjižice je naše međusobno upoznavanje. O Zapadnim Srbima ne znadu skoro ništa Srbi iz Vojvodine, Srbije i Crne Gore: kad su se oni odselili tamo, pod kakvim uslovima, kako su živeli, koje su njihove osobine i šta oni za nas predstavljaju.

To neznanje je vrlo štetno. Kako je napisao Jovan Cvijić, ovi Srbi na zapad od Vrbasa čine najjači srpski blok posle Šumadije i najčistiji. Tačno je da se pravoslavni Srbi protežu, u neprekinutom lancu, od Drine do Vrbasa. Ali su jako protkani rimokatolicima i muslimanima. Od Vrbasa na zapad, oni žive u zbijenoj gomili do blizu Velebita i do blizu dalmatinske obale.

No, ovaj deo Srba ima i neke osobine, koje su od velike vrednosti, a odličnog su zdravlja i velike životne snage.

Živeći u brdima, a množeći se silno, razilazili su se i popunjavali oslabljene redove našeg naroda, gde su se razredili: po Slavoniji, Sremu, po J. Srbiji. Prodirali su odavno čak u Bačku i Banat. Oni su uz Hercegovce i Crnogorce, najpokretniji deo Srba, najmanje ustrajan i vezan za staru logu.

No, to je i vrlo sposoban svet, koji daje i odlične seljake, radnike, zanatlije, trgovce, industrijalce i činovnike. Zato su se i u Americi progurali srazmerno, više u srednji građanski red, od mnogih drugih. Oni imaju veliki tehnički talenat. U jednoj koloniji na Kosovu bilo je na 29 ličkih kuća, 6 samouka dobrih kovača, dva odlična kolara, više stolara, tesara, zidara. Pukovnici Dimitrijević (iz Beograda) i Čemerikić (iz Prizrena) kao šefovi Vrh. Agr. Povereništva u Skoplju, stavljali su Ličane u prvi red, kao koloniste, pa čak ispred Hercegovaca. A dešavalo se kod Trepča rudnika na Kosovu, te su Srbi iz drugih krajeva metali ličke kape na glavu, da ih Englezi prime radije na posao. Ističem ovo bez pokrajinske ljubomore, jer nisam Ličanin, već Kordunaš – Banovac.

Cvijić je zapazio da su svi bivši graničari razvili snažno osećanje za red i dužnost, živeći pod vojnom upravom. Stoga daju i dobre činovnike.

Oni su bili slobodni, naoružani graničari, pa su sačuvali slobodnjački duh. Stoga su od 1600 – 1883 god., digli 26 buna u odbranu dobivenih povlastica i vere. Istu hrabrost pokazali su i u političkim borbama pred ujedinjenje. A 1935 godine, pet srezova Bosanske Krajine i pet Banije, sve jedan do drugog, kao država u državi, izabrali su opoziciju.

Njihovo nacionalno osećanje bilo je upravo vulkanske prirode, a pre vaskrsa Srbije i posle ukidanja Pečke Patrijašije, jer su došli iz centralnih srpskih oblasti, gdje je nastala stara srpska država. Zato su i 1914 – 18 god. dali Srbiji veliki broj hrabrih dobrovoljaca.

Opstanak ovih Srba onemogućava obrazovanje hrvatske države. Zato su ih i verski i nacionalni hrvatski fanatici mrzeli i gonili, a 1941 – 5 pokušali istrebiti. Zapadno od Vrbasa oni su strahovito proređeni, ali su ipak održali naše pozicije i biće zato činilac preko kog se neće moći preći, kod rešavanja srpsko – hrvatskog spora. A to treba da znaju svi Srbi.

Razume se, ovo je nepotpun rad, usled nedostatka izvora u emigraciji. Ali dovoljan da se shvati značaj zapadnih Srba za celo Srpstvo.

PISAC

DOLAZAK TURAKA

Pre osvojenja Bosne 1463 g. nije bilo nijednog Srbina zapadno od reke Vrbasa do Velebita i kranjske granice, a ni u severnoj Dalmaciji i u Slavoniji.

Dogod je postojala nada da će se stara srpska država održati, a to je bilo do pada despotovine 1459 godine, Srbi se nisu kretali sa svojih ognjišta, osim onih, koje su srpski despoti Stevan Lazarević i Đurađ Branković prevodili na svoja velika imanja po Mađarskoj.

Srbi su bili vezani za svoju državu i zemlju i nisu ih napuštali. Prvi su se stali kretati prema zapadu, iz Stare Srbije, neki cincarski i aromunski narodi, čim je zapretila opasnost od Turaka. Ne samo stoga što su bili pokretniji, kao stočari i nevezani za zemlju, već i s razloga što nisu svojim osećanjem bili vezani za državu.

Tako su Vlasi već u 14 veku napuštali Srbiju i prelazili u Bosnu, a odatle selili u Dalmaciju i Hrvatsku, nekad čak i na ostrva i u Istru. Hrvatski istoričar Klajić kaže da su na ostrvu Krku, još na početku 19 veka, govorili rumunjski. A već za pohrvaćenje rumunjske „Ćice“ u Istri i Rumunje oko Čepičkog jezera, znalo se općenito u naše vreme. Zato ti Valsi nisu nosili srpska narodna imena i prezimena, već vlaška: Bun, Bukor, Fečor, Singur, Surdul, Šerban, Ursul i slična.

I u Podravini je ostao trag ovih Vlaha: u Peterancu, Stručcu, Gušću, u Posavini, u selu Kute, kod Sl. Gradiške, u Lonjskom Polju.

Karavlahi, koji su govorili, još u početku ovog veka, najčistijim rumunjskim jezikom – prema oceni rumunjskog etnografa Teodora Filipesku – bilo je u severoistočnoj Bosni.

No, 1463 g. osvojili su Turci Bosnu i, po svom starom načinu, stali upadati u okolne, još neosvojene zemlje, ne samo radi pljačke, već i radi rasplašivanja naroda: da se ono što nije pobijeno ili zarobljeno razbegne, ostavi zemlju praznu i tako se pripremi konačno osvojenje. Zato su opustošeni krajevi Hrvatske nazvani u ono vreme: „*Dezertum primum*“ i „*dezertum secundum*“ (prva i druga pustinja).

Već 1463 godine provalili su u Hrvatsku, pa u Kranjsku i ponovili to 1467, 1469 i dalje. Preko samog Žumberka provalili su osim ovih godina, još 1478, 1484, 1493, 1512, 1514, 1527, 1528, u sedamdeset godina deset puta. 1470 godine provalili su tri puta drugim pravcem, a 1471 g. do Ljubljane i odveli 80.000 roblja, slovenačkog i hrvatskog.

Grozna je bila provala 1469 godine, u više pravaca.

U Dalmaciji „*Ostali su sami gradovi, a naroda toliko, koliko je moglo pobjeći u gradove*“, kako piše hrvatski historičar Smičiklas.

A u Hrvatskoj meseca juna 1469 godine „*razli se nova turska vojska preko u Posavinu, da prodre u austrijske zemlje. Malene vode omogućile im prelaze preko naših voda. I narod bez oružja bežao je i srećan je bio kad je mogao Savu preplivati, ostavljajući iza sebe sela u plamenu. Jauk i dim od zapaljenih sela natecahu se u nebeskim visinama, koji će više dopreti. Srećom, porastu vode, te je prijelaz preko Save gonećim Turcima bio nemoguć, zato poleteše s onu stranu Save, provališe u Kranjsku, da nose i tamo palež, da kolju i robe*“ kako veli kranjski letopisac: „*Sela uništiše vatrom, stanovnike sabljom, odvedoše veliko mnoštvo naroda, sramotiše žene na oči njihovih muževa, a onda im otsecahu glave, a takva nesreća dostiže i neke plemiće, jer ove beštije paze na plemstvo, koliko svinja na biser.*

Grad Zagreb zadržao je ovaj put.... Možemo reći da se je veći deo naroda između Kupe i Save spasao samo u gradovima i na vrhovima gora, da nije na ravnom polju vladao drugi, nego Turci.“

Ove zlokobne, 1469 godine provale Turci, preko Une, i u Liku, u zemlje krbavskih i modruških knezova i sve popale, opustoše i porobe. Veliki deo naroda odveli su u ropstvo, a što je izmaklo nožu i lancu, raselilo se.

Kako piše Smičiklas: „*Više puta gorela su sela u Hrvatskoj, da se je pričinjavala sva zemlja kao jedno strašno, plameno more.*“

1493 godine, zadesi Hrvatsku nova grozna nesreća. Hrvatski ban Derenčin dočeka, s jakom snagom, na Krbavskom polju, veliki turski odred, koji se vraćao s ogromnim plenom. Hrvati su bili do nogu potučeni. O toj strašnoj katastrofi postoji i hrvatska junačka pesma na čakavskom dijalektu. Sad je i Lika bila skoro bez odbrane do Primorja, te Turci osvoje 1527 godine konačno Liku i Krbavu.

SLABOST HRVATSKE

Hrvati su uvek bili dobri ratnici. Na zapadnu Hrvatsku nije navaljivala nikad snaga sve turske carevine, čiji je vojnički put bio Carigrad, Beograd, Budimpešta, Beč.

Tako je Hrvatska imala, kao i mletačka Dalmacija, da se bori samo protiv muslimana iz Bosne-Hercegovine. A njih nije bilo mnogo. Sad ih ima 981.000. Njihov broj bio je onda mali. Pojačao se tek posle turskog poraza pod Bečom, kad su se mnogi muslimani, bežeći iz Hrvatske, Slavonije i Mađarske, zadržali u Bosni-Hercegovini. A drugo pojačanje došlo je, kad su, za Karađorđa i Miloša, mnogi muslimani se preselili iz Srbije u Bosnu-Hercegovinu.

Hrvatska je i onda bila naseljena gušće nego Bosna i Hercegovina. Muslimanski pljačkaški odredi nikad nisu bili jači od nekoliko hiljada ljudi, obično nekoliko stotina.

Zato izgleda neobjašnjivo da su se Hrvati ovako slabo branili. Sam hrvatski istoričar Smičiklas kaže:

„Prava je sramota bila da je neprijatelj mogao ovako lagano preko naše zemlje juriti, kao da nikoga kod kuće ne ima“

Ipak, ta slabost odbrane nije toliko objašnjiva.

Muslimani bosansko-hercegovački bili su novi obraćenici verski. U njima je goreo žar nove vere, koju su oni hteli da potvrde. To su bili bivši bogumili, gonjeni vekovima od rimokatolika, pa su se svetili za vekovne nepravde i progone, za bezbrojne lomače, na kojima su ih spaljivali. Utoliko je taj plamen vere bio vreliji i proždrljiviji.

Strah od Turaka ušao je bio već u kosti hrišćana i sama njihova pojava lomila je srca i gasila hrabrost u narodnim gomilama. Samo glas: Eto Turaka! gonio je u begstvo.

Inače, ni ratnički duh u hrvatskim masama nije bio toliko jak, koliko među Bošnjacima i Hercegovcima, jer su duže vremena živeli u srazmenom miru. Uz to su bile nevične turskom načinu ratovanja.

Ali, više od svega, pada odgovornost za slabost odbrane na društveno stanje, koje je vladalo u Hrvatskoj. Hrvatski seljaci bili su strahovito potlačeni od plemstva i crkve.

Za odbranu od Turaka nisu bile dovoljne male feudalne vojske. One nisu bile tolike, da budu sposobne za čuvanje i odbranu duge granice, od muslimanskih četničkih upada i još da pretekne rezerva, koja će se slati tamo, gdje zagrozi veća opasnost.

Za taj zadatak trebala je borbena volja narodne mase. Ali, narod, okovan u onakve lance, kakvi su glodali ruke i noge hrvatskih seljaka, nije mogao imati i takve volje. Da je ima, trebalo je da brani svoje njive, a ne velike posede feudalaca, odnosno da se bori za svoju slobodu, a ne za svoje lance. Gde god je trebalo braniti granicu od provala tatarskih ili turskih, usred feudalnog doba, obrazovan je širok pogranični pojas slobodnih seljaka, kao u Poljskoj i Rusiji.

No, da su hrvatski feudinci i naoružavali svoje seljake, oni bi pre okrenuli oružje protiv svojih gospodara i srušili ropni poredak. Tako su učinili i mađarski seljaci krstaši, skupljeni za pohod na Turke. Doža je digao s njima veliku seljačku bunu protiv plemića.

A zlo je bilo povećano i tim, što je bilo došlo do političkog haosa u Ugarskoj, kad je izumrla muška loza anžuvinske dinastije. Nastale su česte mene dinastija, dolazilo do građanskih ratova. To je rastakalo snagu države. Nije bilo nikakva državnog programa, oko čijeg bi se izvođenja okupila sva snaga bar onih redova, koji su bili na vlasti.

Kako su bile ogorčene međusobne dinastične borbe, pokazali su baš hrvatski plemići. Kad su se, posle pogibije mađarsko-hrvatskog kralja Ljudevita u Mohačkoj bitci, mađarski i hrvatski plemići pocepali na stranku Habzburgovca Ferdinanda i mađarskog velikaša Ivana Zapolje, najveći hrvatski junak toga vremena Krsto Frankopan, poznat u Evropi pod imenom "mač hrišćanstva" pristao je uz Zapolju. Neke ondašnje hrvatske Puniše, iz reda plemića habzburgovaca, sasekle su ga usred hrvatskog Sabora.

Takvu Hrvatsku nije bilo teško osvajati. I zato je ona vrlo brzo spala na tri vrlo okrnjene županije, uz granicu austrijsku. Ona je, 1584 godine imala samo 3000 poreskih kuća, dok je, pre turske provale, sama križevačka županija imala 12.000 poreskih kuća. Povrh toga, bilo je 1584 godine i 2000 kuća Srba uz granicu, ali oni su bilo oslobođeni od plaćanja poreza.

Hrvatski narod, koji nije bio poklan ili otišao u ropstvo, razbegao se na sve strane: u zapadnu Mađarsku, Istru, Kranjsku, Štajersku, Korušku, na jadranska ostrva, pa čak i Italiju, Moravsku i Bavarsku.

Hrvatske nacionaliste i danas vređaju Srbe da su bili nomadi, skitnice i doklatali se u Hrvatsku, bežeći od turskog koca. Ali evo, Hrvati su od turskog koca i sindira pobjegli čak u Bavarsku i Moravsku i preko samog mora, u Italiju. Nevolja je uvek ljude nadaleko razbacivala, a Hrvate i dalje no Srbe, jer iz Bosne i Hercegovine nije bilo daleko u Hrvatsku, koliko iz Hrvatske u Italiju i Bavarsku.

SRPSKE SEOBE

Nema prazna prostora, sposobna da čovek opstane u njemu, koji će dugo ostati nenastanjen, pa ma se preko oceana nalazio.

Kad su Turci očistili prostor zapadno od Vrbasa, u kom nikad nije bilo Srba, ovi su stali nadirati unj.

Nadirali su i sami, da dođu do većih imanja. Doseljivali su ih, sa svojih starih imanja u unutrašnjosti, i muslimani spahije. Nekad su se odmicali dalje, zbog krvne osvete. Kad bi došla gladna godina, bežali su od gladi. Oko 1650 godine odselili su se Crnogorci iz plemena ljubotinskog, zbog gladi, čak u Istru i naselili tri sela, od kojih jedno, Peroj, ostalo dosad verno pravoslavlju i srpstvu, dok su se druga dva, za neke istarske gladne godine, porimokatoličila, jer im je dana ishrana, pod uslovom da se porimokatoliče. Često su izazivali raspršivanje muslimanski pokolji Srba i zverstva turske soldateske, za ratova.

Primera radi, kad su Mahmudbegovići, Ivanbegovići. Sinanpašići, Rotulovići i Elasu-pašići oko Peći, Đakovice, Prizrena i Skadra poklali 2000 Srba godine 1574, svakako su mnogi iz šire okolice razbegli se. Ili kad su 1598 godine grozni Tataři izvršili nečuvena zverstva u Srbiji. Ili, kad je vojska Ali-paše Čengijća 1655 godine vršila zulume po Hercegovini i Bosni, te hrišćani, po zapisu Srbina letopisca „*bežahu u druge gradove i sela i behu pridošlice kod tuđih ljudi*“ A većih i manjih pokolja Srba, po raznim srpskim krajevima turske, izvršeno je, samo 1574 – 1696 godine, odnosno, zapisano je da je izvršeno, preko trideset. Razume se, dosta zapisa izgubilo se, slučajem, ili kod rušenja crkava i paljenja knjiga.

Ovom, Ali-paši Čengijću osvetili su se Ličani za svoju braću Hercegovce. 1663 godine, kad je pošao sa 8000 momaka, da robu po Primorju, dočekali su ga Srbi Ličani iz Gacke doline, razbili ga strašno, posekli 2000 vojnika i zarobili 256.

Zbog čega su Srbi morali iseliti, pokazaću na jednom slučaju iz prošlosti svoje porodice.

Pop Milivoje Vasiljević služio je u Mačedoniji. Zbog zuluma, ubije jednog Turčina i pobegne u Hercegovinu. Tu mu se desi isto, pa pobegne u šumoviti kraj oko Banja Luke. Živeo je u miru i digao šest sinova i dve kćeri lepotice. Njihova lepota rasčula se, te jedared, licem na Sv. Nikolu, navali na popa četa muslimana, da otmu lepe devojke. Ali, pop je bio junak, sa šest sinova vukova. Na gozbi je bilo i mnogo gostiju. Tako svi dočekaju junački otimače, priskoče u pomoć i seljani, ubiju ih 12 i ostale nateraju u begstvo. Među drugima, u borbi pane i pop Milivoje. Sinovi i drugi seljani z nali su

što ih čeka. Zato sahrane mrtve i smesta krenu, sa svim što su imali, u Baniju i nasele se u srezu Dvoru, opštini Rujevac. Neki su zadržali slavu Krstovdan, a drugi je prometnuli i uzeli Sv. Nikolu, što ih je spasao. Jedni sinovi su zadržali ime Vasiljević, a drugi su osnovali porodice pod svojim imenima: Preradovići, Krstinići i Grčići.

Jedna od popovih kćeri udala se u našu porodicu, koja se doselila u početku sedamnaestog veka iz Bosne, dok su sinovi popa Milivoja došli pred kraj sedamnaestog veka. Ona je moj direktni ženski predak.

Sa spomenutih razloga su Hrvati bežali sa svojih ognjišta, a sa svojih se Srbi naseljavali, preko Vrbasa, na njihova napuštena ognjišta.

I, kad su došli na granicu Turske, nisu tu mogli stati. Vukla ih je praznina u prvoj i drugoj pustinji hrvatskoj. A, osim nje, i želja da se uklone iz nehrišćanske zemlje u hrišćansku, ne sluteći, kao prosti ljudi, da im ona može u nečem biti gora od nehrišćanske.

A kad su prešli tamo, pridošlo je još nešto. Tamo su se brzo osvedočili da su ti Srbi dobri ratnici, pa su im stali mamiti braću iz Bosne da prelaze i brane poslednji ugroženi ostatak Hrvatske od muslimana. Davali su im onda najveću povlasticu za seljaka: slobodu od feudalizma i oružje, kojim su morali braniti granicu od muslimana, ali mogli braniti i svoju slobodu, ako zatreba. Pa, ako ni to nije moglo mnoge premamiti, onda su često ti hrišćani provaljivali u Bosnu i silom ih prevoditi na svoju stranu, ubijajući one, koji nisu hteli preći. Toliku je vrednost taj „*cincarski, vlaški, ciganski balkanski ološ i izmet*“ po rečniku hrvatskih krajnjih nacionalista, predstavljao za Austriju i Ugarsku.